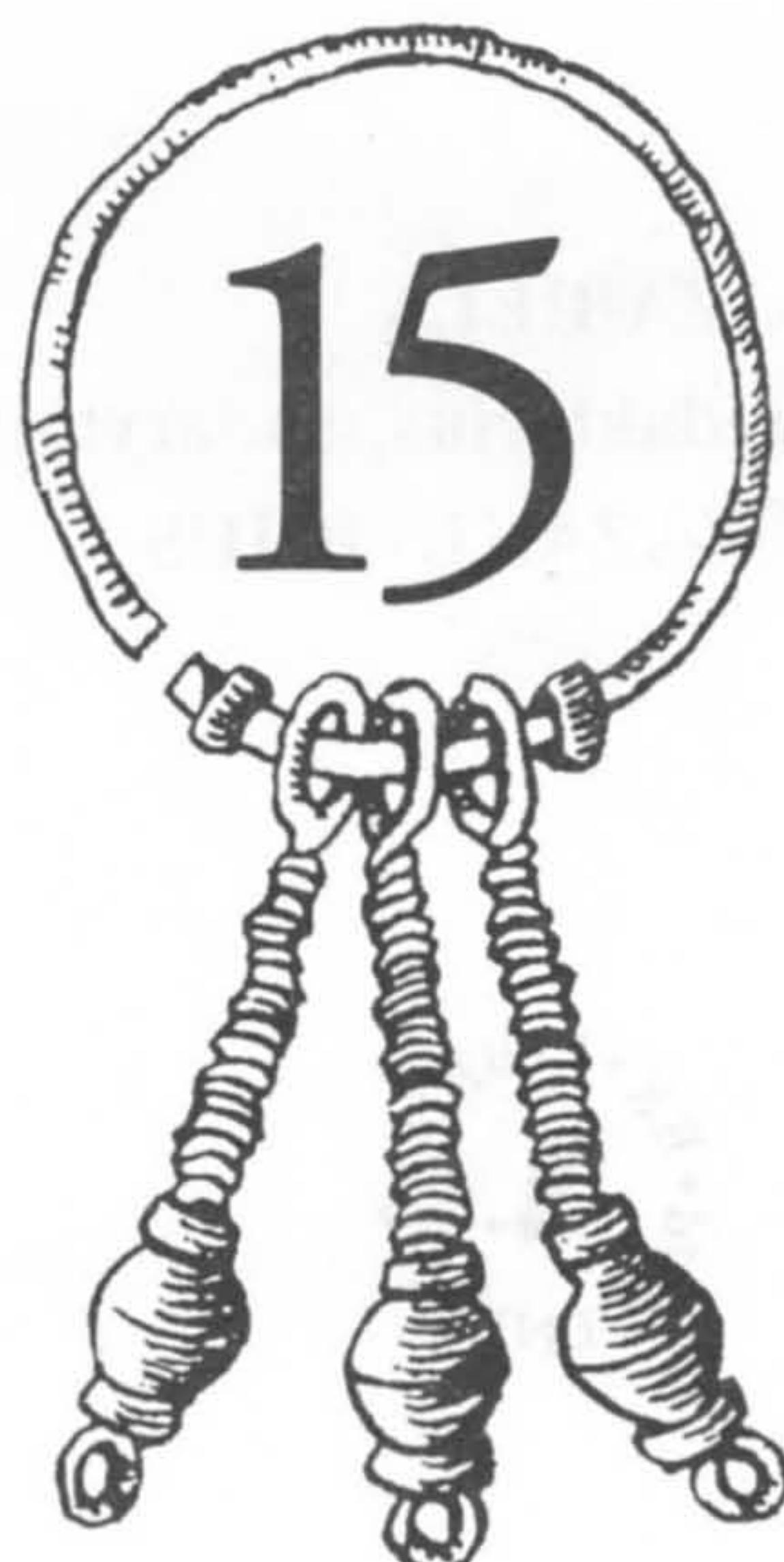

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS ARCHEOLOGIJA

SKIRIAMA PRANO KULIKAUJKO 85-mečio JUBILIEJUI

Redaktoriai

Dr. J. Kardelytė (*lietuvių kalba*)
H. Jarvis (*anglų kalba*)
V. Kornikienė (*rusų kalba*)

Redakcinė kolegija

Dr. G. ZABIELA
(ats. redaktorius, sudarytojas)
Dr. V. KAZAKЕVIČIUS

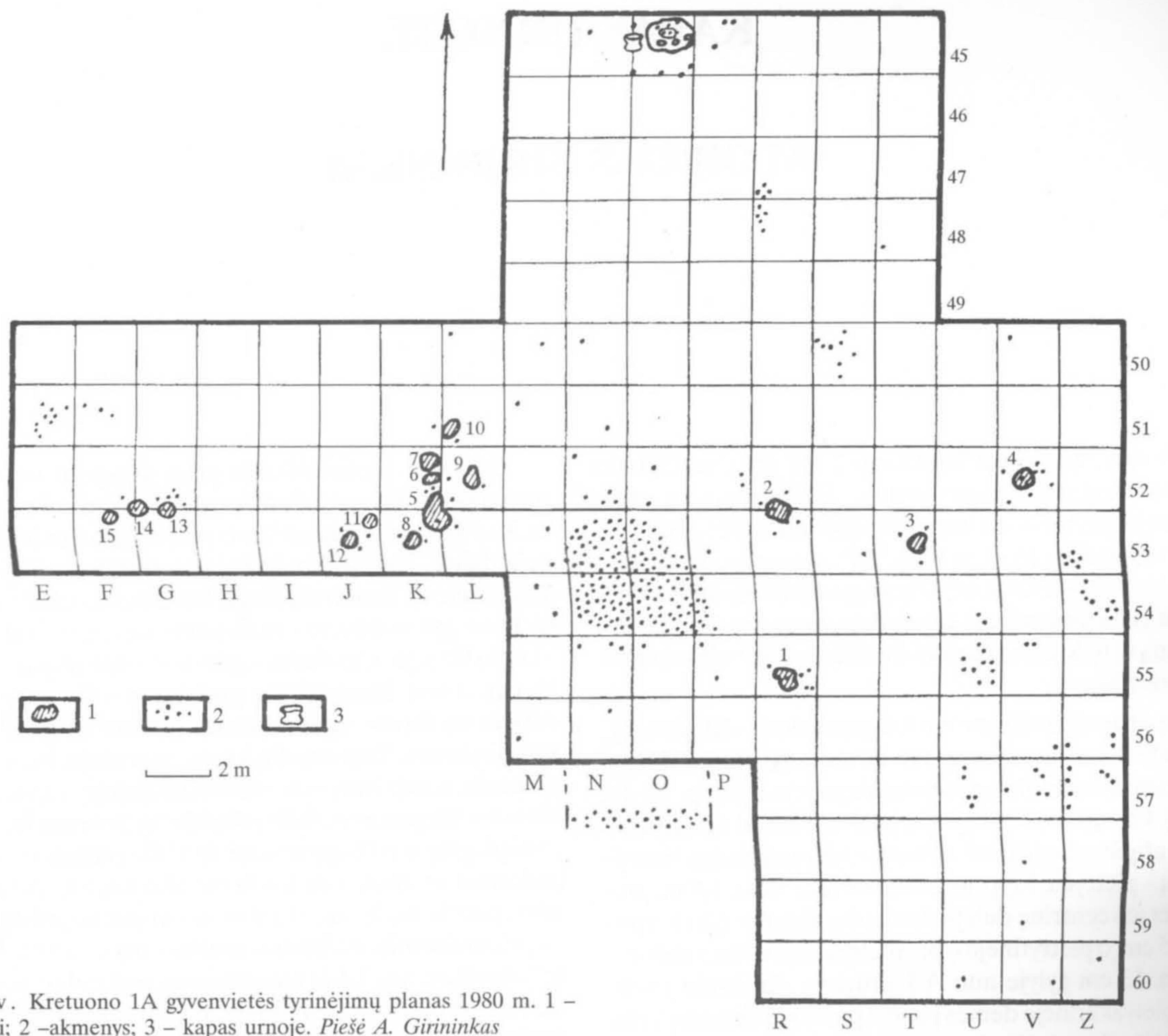
ALGIRDAS GIRININKAS

1980 m., tyrinėjant Kretuono 1-ają gyvenvietę, buvo aptiktas degintinis kapas urnoje. Dėl neiprastos urnos formos kapas buvo datuojamas vėlyvojo neolito laikotarpiu (Girininkas, 1990, p.101). Tačiau pastaruoju metu – 1996–1997 m. – Kretuono 1-ojoje gyvenvietėje aptikus žalvario ir geležies amžiaus keramikos, manoma, kad degintinių kapų urnoje galėjo palikti Brūkšniuotosios keramikos kultūros žmonės.

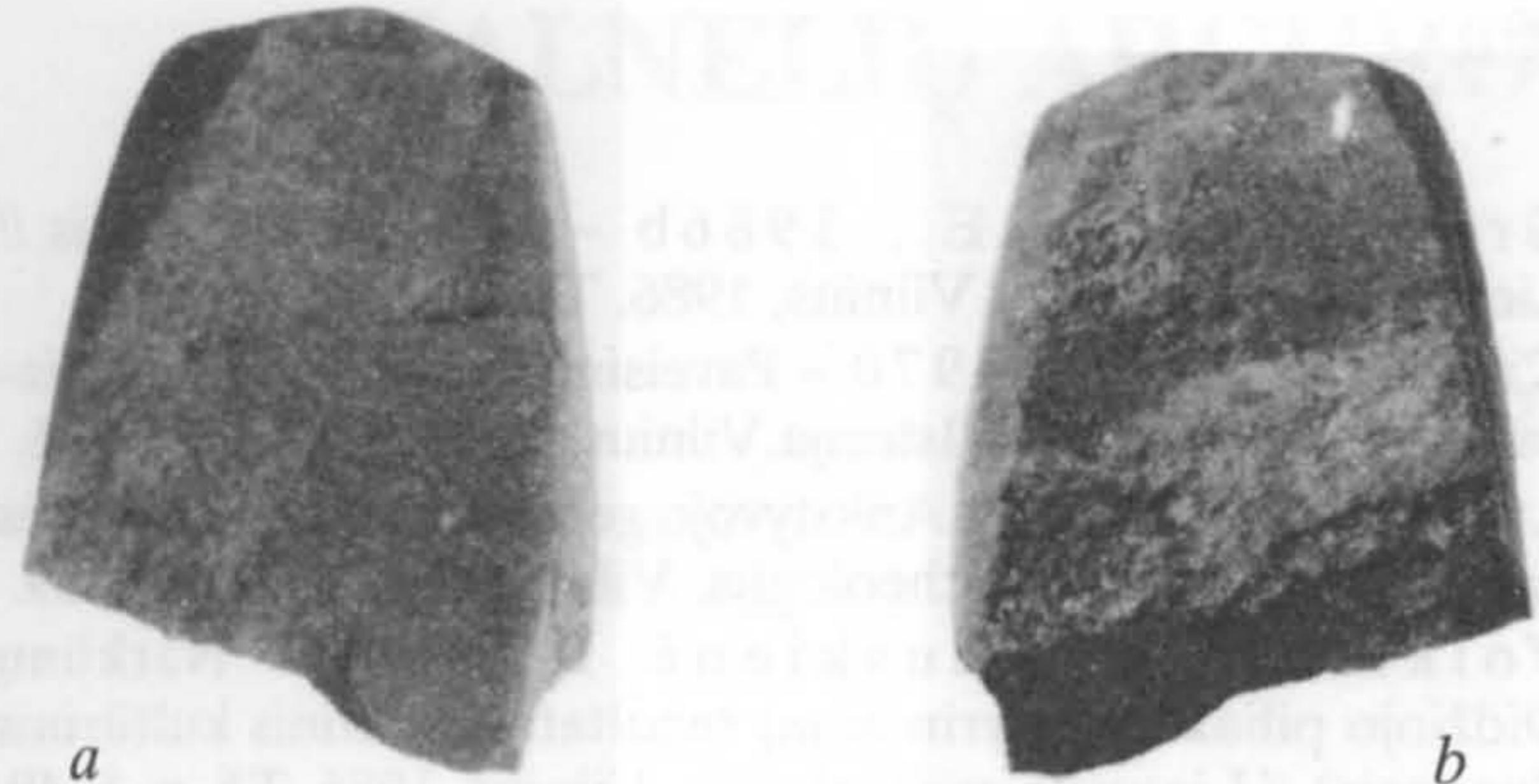
Kapas aptiktas Kretuono 1A gyvenvietėje III plote O₄₅ kvadrate 2 metrai iš šiaurė nuo tyrinėto Kretuono 1B gyvenvietės viduriniojo neolito kapyno (ten pat, p. 17–18, pav. 1). Po velėna, 6 cm gylyje, pasirodė tamsi netaisyklings konfigūracijos dėmė. Ji buvo nežymiai pailga šiaurės vakarų – pietryčių kryptimi. Dėmės ilgis siekė 1,9 m, plotis – per jos centrinę dalį pietvakarių – šiaurės rytų kryptimi – 95 cm, o pietrytinėje – praplatėjusioje dėmės dalyje – 1,51 m. 13 cm gylyje nuo A kultūrinio sluoksnio paviršiaus pietvakarinėje dėmės pusėje pasirodė akmenų krūsnis, sudėta iš septynių akmenų. Trys stambesni akmenys – 17×20×21 cm, 30×21×16 cm, 14×13×15 cm ir du smulkesni – 9×8×7 cm, 14×12×10 cm juosė pagriuvusi ant šono urną iš šiaurės, šiaurės vakarų ir šiaurės rytų pusiu. Urna buvo pagriuvusi anga iš šiaurės vakarų pusė; tarp urnos ir akmenų buvo 5 cm tarpas. I šiaurės rytus nuo pusračiu sudėtų akmenų buvo aptiktas 17×16×10 cm dydžio akmuo; i jį vienu pakraščiu rėmėsi 33×24×10 cm plokščiai nuskeltas ir ant urnos viršaus plokščiaja puse uždėtas akmuo. Apie akmenis ir urną pastebėti medžio anglukai ir sudegę kaulai (pav. 2). Akmenų su urna konstrukcijos storis siekė 60 cm. I pietvakarių pusę 6 cm nuo urnos buvo aptikta akmeninė, šlifuotu paviršiumi, keturkampio skersinio pjūvio, matyt, platėjančiais ašmenimis, 3,5 cm ilgio ir 2,7 cm pločio ties nuskilimo vieta kirvio pentis (pav. 3:a, b). Apie urną per 25–50 cm aptiki netaisyklingu ratu sudėti akmenys, vienas nuo kito nutolę įvairiu atstumu. Jie, matyt, ariant buvo išjudinti iš vienos. Vienuolika akmenų iš pietų pusės III plote ir keturi akmenys iš šiaurinės pusės IX plote sudarė netaisyklingą 2,6×2,9 m apskritimą. Visas kapo įrenginys sugadintas ariant. Buvo ariama rytų–vakarų kryptimi. Kapą vagos krito tris kartus; viena vaga krito piečiau urnos, antra – per pietinę išorinio akmenų vainiko dalį, trečia – 25 cm šiauriau akmenų krūsnies.

Duobės – ji buvo iškasta prieš įrengiant kapą – gylis nevienodas. Preparuojant kapą ir kapo duobę, pastebėta, kad giliausios vietas buvo pietvakarinėje ir šiaurėnėje dalyje. Tai tarsi du įgilinimai: šiaurvakarinėje ploto dalyje duobės kontūrai pjūvyje buvo dubens formos ir siekė 38 cm gylį nuo kapo dėmės paviršiaus, o pietvakarinėje – kūgio formos. Čia duobės gylis nuo kapo pagrindo siekė 56 cm, o nuo kapo dėmės paviršiaus – 98 cm (pav. 4). Abiejuose duobės įgilinimuose aptikta tiek gyvulių, tiek žmonių kaulų. Tarp gyvulių kaulų rasta elnio, bebro ir šerno kaulų, o tarp žmogaus – nedidelis apdegės apatinio žandikaulio fragmentas, dalis raktikaulio ir vienas M₃ dantis (osteologinę medžiagą nustatė dr. V. Danilčenko). Duobės įgilinimuose aptikta smulkiai medžio anglių, pelenų, 12 storų puodų šukių, lipdytų iš molio masės su grūsto grano priemaišomis, nežymiai vertikaliais ir horizontaliais brūkšneliais. Šių šukių pagaminimo technologija skyrėsi nuo urnos molio masės sudėties. Tarp šukių aptikta ir vidurinio neolito laikotarpio puodų šukių; jų molio masėje yra augalinių ir grūstų sraigų priemaišų. Pastarosios puodų šukės, įrengiant kapą, yra patekusios perkasus apatinį, vidurinio neolito laikotarpiu datuojamą, kultūrinį sluoksnį. Be to, duobės turinyje aptikta ir titnaginių dirbinių: skelčių, nuoskalų, vienas skaldytinis, vienas lancetas ir vienas galinis gremžtukas taip pat iš vidurinio neolito kultūrinio sluoksnio.

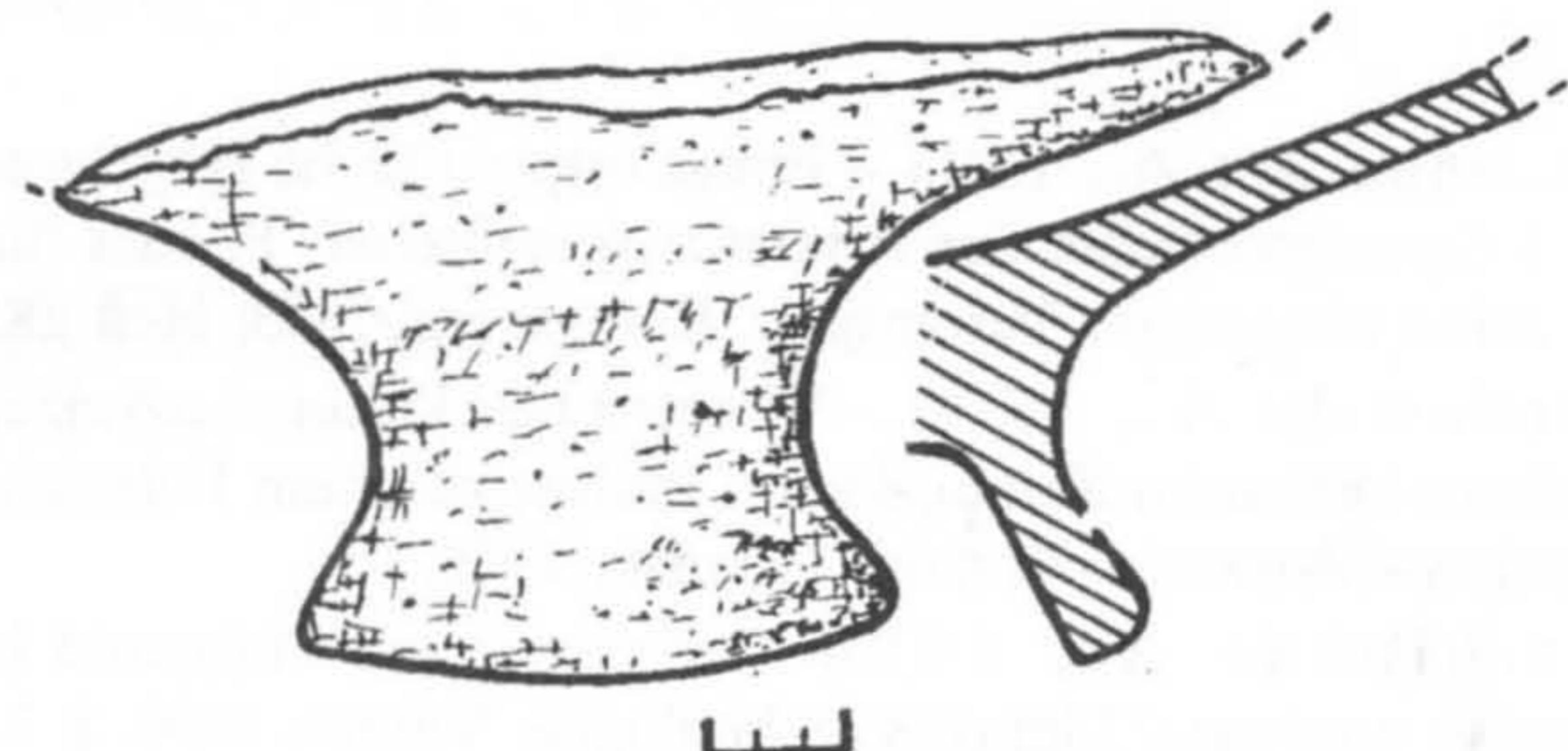
Kapo įranga yra savita. Kol kas neaišku, kodėl reikėjo šalia kapo iškasti vieną nelabai gilią, kitą gilesnę duobę. Taip įrengtų kapų su duobėmis kol kas Lietuvos teritorijoje neaptikta. Akmenų išdėstymas aplink urną ir urnos uždengimas plokščiu akmeniu žinomas jau iš žalvario amžiaus pilkapynų, aptinkamų vakarų (Bezzenberger, 1893, p. 83) bei rytų Lietuvoje (Luchtanas, 1992, p. 36–37) ir Užnešunėje (Kulikauskas, 1970, p. 232, kapas 5). Tačiau tokį kapą, kurie būtų apdedami akmenų ratu kaip pilkapiuose, kol kas nežinoma. Toks kapo įrenginys yra aiški įtaka kapų, aptinkamų pilkapiuose vakarų Lietuvoje. Todėl šis kapas turėtų būti jau vėlesnio laikotarpio už minėtus kapus, aptinkamus vakarų Lietuvoje. Kape aptiktas akmeninis įverriamasis kirvukas gali būti datuojamas ankstyvųjų piliakalnių apatinį kultūrinį sluoksnį susidarymo laikotarpiu (Grigalavičienė, 1986a, p. 63–64; 1986b, p.104–107; Vol-

2 pavy. Kretuono 1A gyvenvietė. Kapas urnoje *in situ*. Fotografuota iš pietų pusės. Nuotr. A. Girininko

3 pav. Kretuono 1A gyvenvietė. Akmeninio kirvuko pentis, aptikta prie kapo urnoje: a – iš vienos pusės; b – iš kitos pusės. Nuotr. A. Girininko

5 pav. Kretuono 1A gyvenvietė. Urna ir jos skersinis pjūvis. Piešė A. Girininkas

4 pav. Kretuono 1 A gyvenvietė. Kapas ir prie jo buvusių duobių pjūviai. Fotograuota iš pietvakarių pusės. Nuotr. A. Girininko

kaitė-Kulikauskienė, 1986, p. 23). Analogiškų kirvukų aptikta ir Kretuono 1A gyvenvietės kultūriame sluoksnyje kartu su puodų šukėmis, kurių molio masėje yra grūsto granito priemaišų (Girininkas, 1990, p. 69).

Kaip ir kiti Lietuvos teritorijoje aptikti kapai, datuojami Brūkšniuotosios keramikos kultūros laikotarpiu, taip ir Kretuono 1A gyvenvietėje rastas kapas įrengtas negiliai nuo žemės paviršiaus. Visi anksčiau aptarti kapo įrengimo požymiai rodo, kad šis kapas gali būti datuojamas I t-mečio pr. Kr. laikotarpiu. Tačiau kyla abejonių dėl urnos formos, kuriai analogų Lietuvos archeologinėje medžiagoje kol kas néra. Kokioji yra laikotarpio ir iš kur galima ją kildinti? Visos urnos, aptiktos Lietuvos teritorijoje ir netoli jos, yra plokščiadugnės, mažiau ar labiau profiliuotomis sienelėmis puodynės (Luchtanas, 1992, p.37), retai kada ornamentuotos (išskyrus Paveisininkų piliakalnyje aptiktas urnas). Kretuono 1A gyvenvietėje aptikta urna

Yra vazos formos su paaukštintu 12,5 cm skersmens tuščiaviduriu dugneliu. Viršutinė urnos dalis staiga platėja, angos skersmuo siekia 22,5 cm (pav. 5). Tačiau urnos angos pakraščių neišliko ir viršutinė jos forma nežinoma. Urnos aukštis siekia 10,9 cm. Panašios formos indas buvo aptiktas Korčevatovo kaime (Kijevo sr.), tyrinėtoje Zaruincų kultūros gyvenvietėje, datuojamoje II a. pr. Kr. (Basilenko, 1977, p. 41) bei Lužiténų kultūros keramikoje (Jordanovo gyvenvietėje, Vroclavo vaivadija) (Gardawski, 1979, p. 67), datuojamoje II–III žalvario amžiaus periodu. Pagal molio masės sudėtį ir formą Kretuono 1A gyvenvietėje aptikta urna yra artimesnė Lužiténų kultūros gyvenviečių keramikos puodams.

Pagal Kretuono 1A gyvenvietėje aptiktos urnos formą, jos molio masės sudėtį, kapo įrangą bei akmeninio įtveriamojo kirvelio tipą manoma, kad kapą urnoje galima būtų datuoti I t-mečio pr. Kr. pradžia.

- Bezzenberger A., 1893 – Einige ostpreußische Hugelgräber // Sitzungsberichte der Alterstumsgesellschaft Prussia für das achtundvierzigste Vereinsjahr. Königsberg, 1893, Heft 18.
- Gardawski A., 1979 – Wczesna faza kultury Lużyckiej i kultura kurhanów Sambijskich // Prahistoria ziem Polskich. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1979.
- Girininkas A., 1990 – Kretuonas. Vidurinis ir vėlyvasis neolitas // Lietuvos archeologija. Vilnius, 1990. T. 7.
- Grigalavičienė E., 1986a – Nevieriškės piliakalnis // Lietuvos archeologija. Vilnius, 1986. T. 5, p. 52–88.
- Grigalavičienė E., 1986b – Sokiškių piliakalnis // Lietuvos archeologija. Vilnius, 1986. T. 5, p. 89–139.
- Kulikauskas P., 1970 – Paveisininkų, Lazdijų raj., piliakalnis ir jo tyrinėjimai // Istorija. Vilnius, 1970. T.X, p. 227–246.
- Luchtanas A., 1992 – Ankstyvojo geležies amžiaus Kernavės kapinynas // Lietuvos archeologija. Vilnius, 1992. T. 9, p. 35–39.
- Volkaitė-Kulikauskienė R., 1986 – Narkūnų Didžiojo piliakalnio tyrinėjimų rezultatai (apatinis kultūrinis sluoksnis) // Lietuvos archeologija. Vilnius, 1986. T. 5, p. 5–49.
- Василенко В.М., 1977 – Русское прикладное искусство. Москва, 1977.

URN GRAVE

SUMMARY

In 1980 while excavating at the Kretuonas 1A settlement (Švenčionys district) urn grave was found. The grave was 13 cm below the surface and was surrounded by seven stones. The butt-and of a stone axe was found alongside the urn. Burnt human and animals bones surrounded the white stones. The thickness of the stone and urn construction reached up to 60 cm. Two pits were also found near the urn grave. The

depth of one pit reached 56 cm and the other 98 cm. A ring 15 stones was found around the urn grave, whose diameter reached 2.6×2.9 m. The form of the urn is similar to those of the parts found at Lusatian settlements. By the characteristic urn graves features, this urn grave dates to the beginning of the first millennium BC.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Settlement area of Kretuonas 1A in 1980: 1 – hearth; 2 – stones; 3 – urn in grave.

Fig. 2. Settlement of Kretuonas 1A. Urn grave in situ.

Fig. 3. Settlement of Kretuonas 1A. Stone axe fragment from both sides.

Fig. 4. Settlement of Kretuonas 1A. Excavated urn grave and profile of the two pits.

Fig. 5. Settlement of Kretuonas 1A. Urn and urns' profile

Translated by A. Girininkas

ПОГРЕБЕНИЕ В УРНЕ

РЕЗЮМЕ

В 1980 году во время раскопок поселения Крятуонас 1А (Швянченский р-он) найдено погребение в урне. Оно обнаружено на глубине 13 см. Урна со всех сторон была обложена семью камнями. Рядом с урной найдена обушная часть каменного топора. Вокруг камней были рассыпаны пережженные кости человека и животных. Вся

конструкция из камней и урны достигала высоты 65 см. Погребение в урне окружало кольцо из 15 камней, диаметр которого достигал 2,6×2,9 м. По своей форме урма одинакова найденным в поселениях Лужитской культуры. По характеристикам погребального обряда погребение датируется началом 1-ого тысячелетия до р. Хр.

СПИСОК ИЛЛЮСТРАЦИИ

Рис. 1. План раскопок поселения Крятуонас 1980 года 1А. 1 – кострище, 2 – камни, 3 – погребение в урне

Рис. 2. Поселение Крятуонас 1А. Погребение в урне *in situ*

Рис. 3. Поселение Крятуонас 1А. Фрагмент камен-

ного топора с обеих сторон

Рис. 4. Поселение Крятуонас 1А. Погребение в урне и профили двух ям

Рис. 5. Поселение Крятуонас 1А. Урма и ее профиль